

2016–2020 m. programos „Europa piliečiams“ prioritetai

Prioritetai

Pareiškėjai kviečiami rengti projektus pagal bendruosius ir specifinius programos „Europa piliečiams“ tikslus, ypatingai atsižvelgdami į konkrečiuosius prioritetus. Konkretieji prioritetai Europos komisijos buvo apibrėžti po konsultacijų su programos komitetu ir suinteresuotomis šalimis, kurioms atstovavo pilietinio dialogo grupė.

Iki šiol programos prioritetai buvo keičiami kasmet, tačiau nuo 2016-ųjų jie tampa nuolatiniais ir bus taikomi visai programos trukmei (2016–2020), taip pareiškėjams suteikiant daugiau laiko projektų planavimui ir rengimui. Prireikus, Europos Komisijai paliekama galimybė bet kuriuo metu peržiūrėti, adaptuoti ar keisti prioritetų sąrašą pasikonsultavus su programos komitetu ir suinteresuotomis šalimis, atstovaujamos pilietinio dialogo grupės.

Prioritetai 2016–2020 m. periodui parinkti siekiant skatinti diskusijas apie Europai svarbias datas bei temas, stipriai rezonuojančias su dabartimi („Europos atminimo“ kryptyje) arba atspindinčias socialinę, ekonominę ar politinę Europos Sąjungos realybę („Demokratinio įsipareigojimo ir piliečių įsitraukimo“ kryptyje). Piliečiai kviečiami dalyvauti šiose refleksijose ir diskusijose rengdami projektus pagal pagrindinius programos aspektus (lygios galimybės, tarptautiškumas ir vietinis lygmuo, tarpkultūrinis dialogas, savanorystės skatinimas) arba aktyviai įsitraukdami į organizacijų, kurios dalyvauja programoje „Europa piliečiams“, veiklą.

Prioritetai skirstomi į:

- konkrečiuosius „Europos atminimo“ prioritetus (1 kryptis);
- konkrečiuosius „Demokratinio įsipareigojimo ir piliečių įsitraukimo“ prioritetus (2 kryptis);

1. Konkretieji „Europos atminimo“ prioritetai (1 kryptis)

1.1 Minėjimai, skirti didiesiems istoriniams lūžiams naujojoje Europos istorijoje

Vienas iš programos „Europa piliečiams“ tikslų – skatinti diskusijas apie Europos istoriją, atsietai nuo nacionalinio požiūrio.¹

Programa „Europa piliečiams“, remdama 1 krypties („Europos atminimas“) projektus, kurie atspindi didžiuosius istorinius lūžio taškus XX a. Europoje bei jų reikšmę / įtaką dabartinei Europai, siekia puoselėti bendrą atminimo ir tarpusavio supratimo kultūrą tarp skirtingų ES valstybių piliečių.

2016–2020 m. periodu, priklausomai nuo paraiškos teikimo metų, projektai gali rinktis minėti šias datas:

Paraiškos teikimo metai	Galimi minėjimai
2016	1936 Ispanijos pilietinio karo pradžia 1956 Politinė ir socialinė mobilizacija centrinėje Europoje 1991 Jugoslavijos karo pradžia 1951 Jungtinių Tautų konvencija dėl pabėgėlių statuso,

¹ TARYBOS REGLAMENTAS (ES) Nr. 390 / 2014, 2014 m. balandžio 14 d., kuriuo nustatoma 2014–2020 m. laikotarpio programa „Europa piliečiams“ (Oficialusis leidinys, L 115, 2014 m. balandžio 17 d., 3 puslapis).

	priimta po Antrojo pasaulinio karo susiklosčius sunkiai pabėgėlių situacijai Europoje
2017	1917 Socialinės ir politinės revoliucijos, imperijų griūtis ir jų poveikis Europos politinei ir istorinei padėčiai 1957 Romos sutartis, Europos Bendrijos įkūrimas
2018	1918 Antrojo pasaulinio karo pabaiga – nacionalinių valstybių iškilimas ir negebėjimas sukurti taikios bei bendradarbiaujančios Europos 1938 / 1939 Antrojo pasaulinio karo pradžia 1948 Šaltojo karo pradžia 1948 Hagos kongresas ir Europos integracija 1968 Protestai, judėjimai už pilietines teises, invazija į Čekoslovakiją, studentų protestai bei antisemitinė kampanija Lenkijoje
2019	1979 Europos Parlamento rinkimai – 40-osios pirmų tiesioginių rinkimų į Europarlamentą metinės 1989 Demokratinės revoliucijos Centrinėje ir Rytų Europoje, Berlyno sienos griūtis 2004 15-a Europos Sąjungos plėtros Centrinėje ir Rytų Europoje metų
2020	1950 Roberto Šumano deklaracija 1990 Vokietijos suvienijimas 2000 Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos paskelbimas

1.2. Pilietinė visuomenė ir piliečių įsitraukimas totalitarinio režimo sąlygomis

Totalitariniuose režimuose tokios demokratinės idėjos kaip „pilietinė visuomenė“, „socialinis judėjimas“, „įsipareigojimas“, „įsitraukimas“, „konstitucija“, „laisvė“ ir „demokratija“ praranda savo prasmę, tampa tuščiavidurės. Pavyzdžiui, „populiarioji demokratija“ buvo nei populiari, nei demokratiška – politiniai lyderiai būdavo renkami be jokios opozicijos.

Politinės demonstracijos, rinkiminės kampanijos, vieši susirinkimai ir diskusijos buvo tik demokratinų ritualų parodijos, skirtos įteisinti esamos valdžios galią ir dažniau organizuotos ne spontaniškai ir savanoriškai, o priverstine tvarka. Tai veikė ne tik kaip žmonių kontrolės įrankis, bet ir kaip parama savarankiškoms, tačiau režimui priimtinioms politinėms orientacijoms. Viena svarbiausių demokratinio įsitraukimo veiklų – narystė politinėje partijoje – taip pat prarado savo pirminį tikslą (t. y. dalyvauti visuomeniniame gyvenime ir jo tobulinime): dažniausiai narystė buvo skirta įrodyti lojalumą monopolinei partijai,

paklusnumą oficialiajai tiesai, kartais – užsigarantuoti tam tikras pozicijas ar paslaugas. Visuomenės informavimas taip pat buvo monopolizuotas ir iškreiptas oficialių organų, jam nebuvo jokios nepriklausomos atsvaros.

Autentiški socialiniai judėjimai, kylantys iš pilietinės visuomenės, buvo draudžiami, malšinami ar represuojami – traktuojami kaip neištikimybė, išdavystė, keliantys socialinį pavojų totalitarinei valdžiai. Tokių judėjimų dalyviams teko slapstytis, priešintis arba ieškoti kompromisų. Bet koks viešai išsakytas ideologijos neatitinkantis požiūris buvo laikomas disidentiniu. Žodžio laisvė buvo uždrausta. Politinių sprendimų įgyvendinimas vyko be jokių rimtesnių diskusijų ar svarstymų. Tam tikra prasme, vienos partijos sistema, atspindinti totalitarinį režimą, įtraukė ir išnaudojo pilietinę visuomenę bei demokratinius judėjimus.

Remdamiesi totalitarinių režimų patirtimi paraiškų teikėjai kviečiami kurti projektus, reflektuojančius netinkamą demokratinį ritualų panaudojimą bei jų eksploataciją, ypač propagandos bei oficialiosios žiniasklaidos priemonėmis. Projektuose skatinama nagrinėti tikros ir netikros demokratijos skirtumus pabrėžiant gyvybingos, stiprios ir nepriklausomos pilietinės visuomenės sukurtą vertę.

Projektų tikslas – parodyti, jog pilietinės visuomenės organizacijos yra nepakeičiama piliečių bei valdžios jungtis; jog tokios organizacijos vaidina itin svarbų vaidmenį demokratinėse sistemose, nes įsiklausiusios į piliečiams aktualius klausimus turi galią juos perkelti į politiniame lygmenyje vykstančias diskusijas.

Rengiamuose projektuose paraiškų teikėjai taip pat kviečiami apmąstyti šiuolaikinių demokratinų pasiekimų, tokių kaip teisinė valstybė, pamatinės teisės, pilietinės teisės, reikšmę ir pabrėžti pilietinių teisių (žodžio laisvės, balsavimo teisės) trapumą tam tikrose sistemose. Dar viena iš siekiamybių – inicijuoti diskusiją dėl konkrečių būdų ir mechanizmų, kurie leistų išsaugoti pamatines bei pilietines teises ir užtikrinti pilietinį dialogą tiek ES, tiek nacionaliniu lygmeniu.

1.3. Ostrakizmas², pilietybės praradimas totalitarinių režimų sąlygomis: išvados šiandienai

XX-ojo amžiaus totalitariniai režimai iš kai kurių piliečių atėmė pagrindines žmogaus teises, taip išstumdami šias grupes iš visuomenės: žydus nacių režime, politinius „deviantus“ – nepaklususius oficialiai ideologijai – komunistiniuose režimuose. Tokie piliečiai dėl savo kilmės, įsitikinimų ar nuomonės palaipsniui neteko galimybės diskutuoti, balsuoti, dalyvauti visuomeniniame gyvenime, dirbti, gauti viešųjų gėrybių, laisvai gyventi bei keliauti.

Totalitariniai režimai ostrakizmą naudojo kaip būdą neutralizuoti žmones, kurie buvo traktuojami kaip grėsmė, ir kaip priemonę stiprinti savo valdžią, įbauginant kitus gyventojus. Nesąžiningi įstatymai bei represiją užtikrinančios struktūros, kuriuos pateisino apgaulingos ideologijos ir rėmė klaidinanti propaganda, įgalino tokius režimus slapčia vykdyti masines žudynes, pradanginti potencialius oponentus.

Tokie praeities ostrakizmo procesai privalo būti analizuojami ir svarstomi tam, kad jų skaudžios pasekmės nepasikartotų dabartyje. Projektus rengiantys paraiškų teikėjai kviečiami imtis šių temų bei klausimų: kada galime konstatuoti, kad tam tikra visuomenės

²Ostrakizmas [gr. *ostrakismos*]:

1. sen. Graikijoje — valstybei pavojingų piliečių ištrėmimas slaptu balsavimu, įrašant tremiamojo vardą ant molinės šukės – ostrakono;

2. Lietuvos istorijos kontekste – ištrėmimas, persekiojimas, represijos.

grupė yra ostrakizuota? kaip atpažinti „atpirkimo ožius“ ir dekonstruoti diskursą, vedantį prie jų atskyrimo bei marginalizacijos? kaip reikia tvarkytis su politiniais diskursais, naudojančiais baimę, prietarus ir neapykantą prieš tam tikras visuomenės grupes, ir kaip kurti atsvaros naratyvus? kaip susidoroti su neapykantos kurstymu, skleidžiamu per socialinius tinklus bei internetą? kokias mokomąsias priemones ar teisinius įrankius turi naudoti ES arba valstybės nacionaliniame lygmenyje kovodamos su rasizmu, ksenofobija (pvz. antisemitizmu, priešišku nusiteikimu prieš romus, musulmonus), homofobija ir ostrakizmu, nukreiptu į mažumas?

1.4. Perėjimas prie demokratijos ir prisijungimas prie Europos Sąjungos

Daugeliui narių-valstybių, neseniai perėjusių prie demokratijos, prisijungimas prie Europos Sąjungos suvaidino svarbų vaidmenį remiant ir stiprinant demokratiją. Pavyzdžiui, per „demokratinio sąlygotumo“ sistemą valstybės, norinčios tapti ES narėmis, buvo skatinamos įgyvendinti politinius pokyčius ir struktūrines reformas, stiprinančias vykdomosios galios kompetenciją bei užtikrinančias mažumų apsaugą.

Programos „Europa piliečiams“ remiami projektai kviečia analizuoti, kokią įtaką priėmimo į ES perspektyva darė demokratinėms nuostatomis ir veikloms valstybėse, gyvenusiose podiktatūriniuose ar poautoritariniuose režimuose; taip pat – kokią vaidmenį pereinant prie demokratijos atliko narystė Europos Sąjungoje.

Skatinama, kad projektai ypatingai atkreiptų dėmesį į ryškiausias istorinius įvykius, lūžio taškus bei žingsnius šiame ilgai trukusiame pokyčių procese, pabrėždami, kokiais būdais buvo pasiektas ar yra vykdomas praeities išgyvendinimas siekiant galutinio tikslo – „grįžimo į Europą“ ir ateities kūrimo. Projektai skatinami akcentuoti svarbiausias šio proceso varomąsias jėgas, pabrėžti sunkumus, su kuriais buvo ar vis dar yra susiduriama, ypatingai po to, kai iš priėmimo į ES proceso buvo pašalintos ikinarystės sąlygos. Turėdami omenyje intensyvią ES plėtrą pastaraisiais dešimtmečiais ir kartu su tuo pasiektus demokratizacijos rezultatus, projektai kviečiami svarstyti tolesnės ES plėtros patrauklumą arba kitokias partnerystės formas su ES kaimyninėmis šalimis.

2. Konkretieji „Demokratinio išipareigojimo ir piliečių išitraukimo“ prioritetai (2 kryptis)

2.1. Euroskepticizmo supratimas ir apsvarstymas

Valstybėse-narėse įsigalint euroskepticizmui, ima kisti politinis Europos žemėlapis, griaunamas tradicinis politinis pasiskirstymas. Pats euroskepticizmo terminas apima daugybę skirtingų požiūrių į Europos kūrimą – nuo paprastos kritikos dabartinėms integracijos sąlygoms (eurokritika) iki atviro priešiško pačiai Europos Sąjungai (eurofobija).

Didėjant euroskepticizmo įtakai politinėms darbotvarkėms valstybėse-narėse ir Europos parlamente bei vis augant euroskeptiškų rinkėjų skaičiui euroskepticizmas tapo realija, reikalaujančia išsamesnio tyrimo, diskusijų ir supratimo. Pasiūlydamas alternatyvą „dar glaudesnei sąjungai“ šis požiūris kviečia abejoti dabartiniu Europos kūrimo supratimu, veikimu bei pamatiniu įgyvendinimu. Kaip vieša, atvira demokratinė erdvė Europos Sąjunga turėtų apsvarstyti šią politinę realiją be jokių išankstinių nusistatymų ir pakviesti ES piliečius, kurie nėra iki galo apsisprendę šiuo klausimu, įsitraukti į diskusiją.

Atsižvelgiant į tai, projektų paraiškų teikėjai yra raginami kurti projektus, nagrinėjančius euroskepticizmo supratimą, ir organizuoti diskusijas dėl euroskepticizmo implikacijų Europos Sąjungos ateičiai. Taip pat kviečiama paraiškų teikėjus paaiškinti ES politikos privalumus,

pripažinti sunkumus, su kuriais susiduriama, ir apsvarstyti ateities iššūkius bei įvardyti ES pasiekimus ir Europos atsiskyrimo pasekmes.

Diskusijose apie euroskepticizmą galima svarstyti šias temas ir klausimus: kaip galime apibrėžti euroskepticizmą? ar tai naujas politinis fenomenas, paaštrintas finansinės krizės, ar seniau atsiradusi tendencija? kodėl šis fenomenas vystosi? su kuo asocijuojasi euroskepticizmas? ar euroskepticizmas kvestionuoja pačią Europos integraciją, ar dabartinius jos veikimo principus? ar šis požiūris atspindi išliekanti, auganti ir negrįžtamą atsiskyrimą tarp piliečių ir ES? kokios yra euroskepticizmo pasekmės demokratiniam įsipareigojimui bei piliečių įsitraukimui ES ir nacionaliniu lygmeniu? ar euroskeptikai yra homogeniška grupė, ar galėtume išskirti skirtingus euroskeptikų tipus? kaip yra skleidžiamos euroskeptinės idėjos? kokie faktoriai lemia stiprų palaikymą arba priešinimąsi Europos integracijai (socialinė padėtis, požiūris į globalizaciją, ekonominiai interesai, bendruomeniškumo pojūtis, vertybės, politinės kultūros įtaka, prisirišimas prie socialinės apsaugos ir kt.)? ar ES gali daryti poveikį šiems faktoriams? kiek ir kaip turėtų būti atsižvelgiama į euroskeptikų interesus, rengiant ES politiką? kokiais būdais atsižvelgdami į šiuos interesus galėtume priartinti ES prie jos piliečių? kokie yra euroskepticizmo pavojai Europos integracijai ir jos ateičiai? kaip kritiką Europos Sąjungai paversti naudinga ir pozityvia varomąja jėga Europos kūrimui ilgalaikėje perspektyvoje?

2.2. Solidarumas krizės laikotarpiu

Solidarumo sąvoka dažniausiai suprantama kaip tarpusavio parama grupėje, kurią vienija bendri interesai bei vertybės. Jis dažnai siejamas su dosnumo idėja, taip pat su bendruomeniškumu bei atsakomybe.

Ką reiškia solidarumas, ypač krizės laikotarpiu, tokiam politiniam dariniui kaip Europos Sąjunga, vienijančiam valstybes-nares? Kokios yra teisinės, politinės, ekonominės ar etinės europietiško solidarumo ribos?

Solidarumo ir atsakomybės priešprieša taip pat vis dažniau iškyla kitokių politikos sričių kontekstuose, pvz. migracijos.

Savo projektuose paraiškų teikėjai kviečiami įvardyti bei apibūdinti ES viduje egzistuojančius solidarumo mechanizmus ir apmąstyti politikos sritis, kuriose tokie bendri mechanizmai galėtų būti naudingi. Taip pat apsvarstyti kitus galimus europietiško solidarumo kanalus, tokius kaip savanorystė, aukojimas, fondų veikla, pilietiškos visuomeninės organizacijos, labdara, visuomeninis finansavimas ir kt.

Šie programos projektai sudarys galimybę piliečiams geriau suprasti ir įsigilinti į pridedamąją ES įsitraukimo nacionaliniu lygmeniu vertę krizių laikotarpiu, kai šalies reagavimas atrodo nepakankamas; taip pat – apmąstyti tokių solidarumo mechanizmų ribotumą atsakomybės ir finansinių išlaidų srityse. Projektai raginami prisidėti prie perėjimo nuo nacionalinės nuomonės apie krizę iki bendro situacijos suvokimo skatinant tarpusavio supratimą bei kuriant erdvę dialogams, kurioje galėtų būti konstruktyviai aptariami bendri sprendimai.

2.3. Kova prieš „imigrantų“ stigmatizaciją bei atsvaros naratyvų kūrimas siekiant tarpkultūrinio dialogo ir tarpusavio supratimo stiprinimo

Šiuolaikiniame politiniame diskurse ekstremistiniai bei populistiniai judėjimai dažnai stigmatizuoja „kitus“, „ateivius“, „imigrantus“ ir „mažumas“.

Dėl aukšto rinkėjų nedarbo lygio, socialinio nesaugumo bei terorizmo ir globalizacijos baimės „imigrantams“ primetama atsakomybė už visas negandas arba jie laikomi potencialia grėsme aukšto nacionalinio gyvenimo lygio, socialinės darnos ir vidaus saugumo išsaugojimui. Jų stigmatizacija įgyvendinama per politinę propagandą, neapykantos kurstymą, klaidinančią retoriką, kuri specialiai sujungia skirtingas idėjas (krizė ir migracija; terorizmas ir migracija) tam, kad suvienytų nacionalines bendruomenes prieš nurodytuosius „atpirkimo ožius“.

Tokie politiniai diskursai gilina ksenofobiją, nepakantumą ir diskriminaciją, grasina ES visuomenių sanglaudai. Ilgainiui tai gali baigtis mažumų fundamentalių teisių apribojimais, naujų sienų statybomis, integracijos, tarpusavio supratimo trukdžiais, naujais įstatymais nepaisantiems esminių vertybių, kurių pagrindu ir yra sukurta Europos Sąjunga. Taip pat tai gali sukelti dar didesnę pažeidžiamų ar atskirties grupių marginalizaciją ES valstybių visuomenėse (neprivilegiuotų, nepasiturinčių populiacijų, tarp kurių daug vaikų ir žmonių, kilusių ne iš ES šalių) ir esant tam tikroms aplinkybėms – gali išprovokuoti radikalų elgesį.

Atsižvelgiant į tai, programa „Europa piliečiams“ remia projektus, skatinančius tarpkultūrinį dialogą ir tarpusavio supratimą, kviečiančius dalyvauti ne tik valstybių-narių, bet ir trečiųjų šalių piliečius, legaliai gyvenančius Europos Sąjungoje. Tokie projektai, dekonstruodami praeities bei dabartinius stigmatizacijos procesus, raginami prisidėti prie stereotipų apie imigrantus įveikimo. Projektine veikla raginama skatinti toleranciją, bendrų vertybių pagarbą, naudodami atsvaros naratyvus projektai kviečiami formuoti tikroviškesnę trečiųjų šalių piliečių vaizdą ES valstybių piliečių akyse. Kadangi integracija yra dvikryptis procesas, projektai taip pat raginami apžvelgti būdus, kuriais galima puoselėti trečiųjų šalių piliečių, legaliai gyvenančių ES, pilietinį įsitraukimą.

2.4. Diskusija apie Europos ateitį

Atsižvelgiant į tai, kad ne visi piliečiai dabartinę Europos Sąjungą laiko pozityvių pokyčių varikliu, reikėtų išsiaiškinti, kokios Europos jie norėtų. Ilgalaikė vizija ir naujas Europos naratyvas yra būtini norint įtraukti jaunąją kartą į pilietiškai aktyvų bei pozityvų Europos gyvenimą.

Diskusijos turėtų remtis išmoktomis istorijos pamokomis, ypač konkrečiais Europos Sąjungos pasiekimais, tačiau labiau orientuotis į ateitį ir aprėpti galimus Europos Sąjungos veiksmus: vidinius – socialinės, ekonominės ir politinės sanglaudos sustiprinimą, ir tarptautinius – lyderio vaidmens išlaikymą sprendžiant globalias problemas vis labiau globalizacijos veikiamame pasaulyje.

2014-ųjų Europos Parlamento rinkimų komunikate Europos Komisija pabrėžė, jog galvojant apie 2019-ųjų metų rinkimus svarbu „identifikuoti būdus, kuriais galima toliau stiprinti europinę dimensiją ir demokratinį ES sprendimo priėmimų proceso teisėtumą bei giliau nagrinėti ir reaguoti į priežastis, kurios lemia išliekantį žemą rinkėjų aktyvumą rinkimuose kai kuriose valstybėse-narėse. Tam reikia numatyti būdus, kuriais derėtų skatinti dalyvavimą kituose rinkimuose, ypatingai remiant nacionalines, regionines ar vietines informuotumo didinimo kampanijas.“³

Turint tai omenyje, piliečiai turėtų būti kviečiami diskutuoti apie konkrečius būdus, kuriančius dar demokratiškesnę sąjungą ir skatinančius piliečius vėl įsijungti į Europos projekto kūrimą. Tokiose diskusijose didelis dėmesys turėtų būti kreipiamas į dalyvavimą rinkimuose bei kitus atstovaujamosios demokratijos aspektus, taip pat į pilietinio dalyvavimo

³ http://ec.europa.eu/justice/citizen/files/report_european_parliament_elections_2014_en.pdf, p. 17.

instrumentus (tokius kaip „Europos piliečių iniciatyva“) ir inovatyvius elektroninio dalyvavimo būdus – socialines medijas, informacines bei komunikacines technologijas.

Piliečiai kviečiami dalyvauti šiose diskusijose įgyvendinant programos projektus arba aktyviai įsitraukiant į organizacijų, dalyvaujančių programoje „Europa piliečiams“, veiklą. Diskusijos neturėtų būti skirtos tik tiems, kurie remia Europos Sąjungos idėją, jos taip pat turėtų įtraukti ir piliečius, kurie nepitaria arba abejoja Europos Sąjunga ir jos pasiekimais.